

EXPOSICIÓ

PIONERES, ORIGEN DE L'ESPORT FEMENÍ A ESPANYA

PANEL·L 1

Portada i presentació

PANEL·L 2 – CRONOLOGIA HISTÒRICA DE L'ESPORT FEMENÍ ESPANYOL

1850 - Aparició de Teresa Castellanos, la primera mestra d'esgrima i educació física

1875 - Primers escrits sobre la importància de l'educació física en la dona

1887 - Primeres dones alumnes a l'Escola Central de Professors de Gimnàstica

1906 - Primers partits de tennis a Espanya (influència de Victòria Eugènia i Alfons XIII)

1908 - Primeres competicions d'esquí, hípica i patinatge entre l'aristocràcia

1912 - Creació de la primera entitat de dones, el Fémina Natació Club

1913 - Creació dels primers gimnasos privats per a dones

1915 - Primeres competicions d'hoquei, ciclisme, excursionisme, regates, tir i golf

1917 - Primer intercanvi hispanoamericà de professores (Cándida Cadenas Campo, després de diversos anys als Estats Units, desenvolupa l'educació física femenina a Espanya)

1918 - Professionalització de les raquetistes (jugadores de **frontennis**)

1922 - Primers partits de bàsquet a Espanya

1924 - Primer campionat d'Espanya de natació

1924 – Jocs Olímpics de París. Participació espanyola en tennis (Lilí Álvarez i Rosa Torras)

1928 - Creació del Club Femení, l'entitat social més rellevant del país (3.000 associades)

1929 - Primer partit d'handbol a Espanya

1931 - Primer Campionat d'Espanya d'Atletisme. Dos anys després de la seva inclusió

1934 - Primers campionats d'Espanya d'esgrima, golf i hoquei

1934 - Creació de la Selecció Espanyola d'Hoquei, la primera de la història

1935 - Participació espanyola en el Campionat d'Europa de Natació (Magdeburg)

1936 - Primer Campionat d'Espanya d'Esquí

1936 - Jocs Olímpics de Garmisch-Partenkirchen. Participació espanyola en esquí (Margot Moles i Ernestina Maenza)

1936 - Classificació de l'equip nacional d'hoquei per als Jocs Olímpics de Berlín

PANEL·L 3 – EL LLEGAT DEL CLUB FEMENÍ I D'ESPORTS DE BARCELONA

El Club Femení i d'Esports, una entitat constituïda per dones de la burgesia de Barcelona, es va convertir en el màxim referent de l'esport durant els anys trenta.

Es va fundar el 1928 per iniciativa de nou dones, i en tot just uns mesos, després de diverses xerrades i conferències, varen crear un espai social on combinar l'esport amb la cultura; situació que no es donava amb assiduitat entre les obreres i les classes menys afavorides d'aquells anys.

Després dels primers estatuts, el club es va convertir en popular i econòmicament assequible. I la seva aparició va significar una proposta moderna de canvi i un avanç en les llibertats femenines. A més, va crear seccions esportives d'atletisme, natació, bàsquet, gimnàstica, excursionisme, esgrima, esquí, tennis, patinatge, ciclisme i hoquei, permetent així que el nombre de sòcies s'elevàs fins a gairebé les 3.000 dones.

Després de la seva fundació, varen construir unes magnífiques instal·lacions esportives al carrer de Balmes. Allí disposaven de pistes de tennis, patinatge, bàsquet, gimnàs, dutxes amb aigua calenta, sala de lectura, biblioteca, guarderia per als bebès de les sòcies i un llarg etcètera de novetats.

FOTOS:

Secció de Natació (1929)

Secció d'Atletisme (1932)

Secció de Bàsquet (1934)

Secció d'Hoquei (1935)

PANEL·L 4 – PRIMERS CLUBS: CLUBS ESPORTIUS DE L'ATLÀNTIC

L'auge de l'esport durant els anys vint, majoritàriament practicat a les grans ciutats, també va arribar a la resta de localitats espanyoles en molt poc temps. Especialment fructífer entre les dones del nord d'Espanya va ser el desenvolupament de l'hoquei, que es va convertir en la modalitat més practicada d'aleshores.

Varen sorgir clubs i entitats per tots els llocs de l'Atlàntic, des de Vigo fins a Sant Sebastià. Equips que, a més de disputar les seves competicions regionals, varen participar amb bastant nivell en els diferents campionats d'Espanya i aportaren fins i tot jugadores als combinats nacionals.

Varen destacar l'Agrupación Deportiva de Gijón, l'Aldabe de Bilbao, l'Argos de Vigo, l'Ártabro de la Corunya, el Club de Campo de Vigo, l'Atlántida de Vigo, el Club de Hoquei de Santander, la Unión Montañesa, el Club Deportivo de Bilbao, el Club Deportivo Eibar, el Club de Mar de Gijón, el Club Deportivo Fortuna, el Club Deportivo Ponteijos, el Club Natación Gijón, l'Instituto de Llanes, l'Hispania de La Corunya, l'Hoquey Club San Sebastián, el Zugatzarte, el Pamplona Lawn Tennis, el Pontevedra Hoquey, el Rodeira y Mar, el Josaleta, el Lagun Artea, o el Villagarcía Hoquey Club. Equips que, al seu torn, varen emparar centenars d'esportistes.

FOTOS

Equip d'hoquei de l'Agrupación Deportiva de Gijón (1936)
Equips d'hoquei de Sant Sebastià i Zugatzarte (1933)
Equip d'hoquei Ártabro de la Corunya (1935)
Equip d'hoquei Atlántida de Vigo (1934)

PANELL 5 – PRIMERS CLUBS: CLUBS ESPORTIUS DE MADRID

L'arribada de l'esport a la capital espanyola es va produir de la mateixa forma que a la resta de les principals ciutats europees, a través de la influència de l'alta societat burgesa i aristocràtica.

La incorporació de l'esport com a mètode de relació entre les classes socials més elevades va comportar que les dones madrilenyes d'aquest estatus començassin a practicar tennis, esquí, golf, hípica o tir a partir dels primers anys del segle XX.

Després, en tot just dues dècades, la classe mitjana va imitar els comportaments i va accedir a una sèrie de disciplines menys elitistes. Esports com hoquei, bàsquet, handbol, atletisme, natació o ciclisme. Especialitats que es varen desenvolupar, en l'àmbit femení madrileny, durant els anys trenta, fent-ho, fins i tot, a l'empara dels principals clubs esportius.

FOTOS:

Real Sociedad Gimnástica Española (1935)
Equip d'atletisme de la F.U.E (1934)
Equip d'hoquei del Reial Madrid (1936)
Rodríguez i Merino, nedadores del Canoe (1934)
Equip d'handbol de Medicina (1935)
Equip de bàsquet de la Federación Universitaria Escolar (1934)
Equip d'hoquei de l'Atlètic de Madrid (1935)

PANELL 6 – PRIMERS CLUBS: CLUBS ESPORTIUS DE CATALUNYA

L'esport català, i especialment el barceloní, no només va viure del desenvolupament del Club Femení. La gran quantitat de sòcies de l'entitat burgesa no va impedir el creixement d'un nombre molt elevat de societats esportives a la ciutat comtal i a les localitats pròximes, ja que en aquesta zona varen existir gairebé cent entitats amb presència femenina durant els anys anteriors a la Guerra.

Aquest fet va permetre que en alguns esports se celebrassin campionats regionals amb un nivell bastant similar a les competicions nacionals, especialment en atletisme, natació o bàsquet, on la progressió va ser constant.

A més dels clàssics, com el Barça, el Laietà, el Polo o el Club Natació Barcelona, també varen destacar equips com l'Atlas, l'Agrupació Excursionista, el Júpiter, el Tagamanent, el Bloc Obrer, el Centre de Manresa, el Club Femení de Lleida, l'Alpí Núria, el Club d'Escacs, el Club de Rem de Barcelona, l'Europa, el Natació Atlètic de Barcelona, el Club Marítim, l'Escola de Treball, l'Agrupació Femenina Spanish Girls, l'Olympic, l'Skating Club, el Patrie, l'U.S. Sans o la Societat Pompeia.

FOTOS:

Polo Jockey Club de Barcelona (1936)
Secció de bàsquet del Laietà (1936)
Club Natació Barcelona (1935)
Secció de Bàsquet del F.C. Barcelona (1935)
Secció de Bàsquet del F.C. Barcelona (1944)
Secció de Bàsquet de l'Atlas Club (1933)

PANEL·L 7 – ALTRES CLUBS ESPORTIUS ESPANYOLS

L'èxit de l'esport en la societat d'entreguerres i, sobretot, la participació de les dones en nombroses competicions esportives —des de rem fins a boxa—, varen permetre que els clubs creixessin exponencialment durant els anys trenta.

No només varen sorgir entitats amb presència femenina a les principals ciutats del país, també ho varen fer en altres urbs menys industrialitzades com Valladolid, València, Saragossa, Sevilla, Màlaga, Alacant, Còrdova o les mateixes Illes.

Cap, o gairebé cap, capital de província va estar mancada de dones esportistes en aquesta època, la qual cosa ens indica que es va produir un veritable desenvolupament esportiu i social a escala nacional, especialment gràcies al suport de la premsa i als grans resultats de les esportistes espanyoles que varen sortir a competir a nivell internacional.

També cal destacar que en aquestes ciutats no només es va practicar una especialitat, com a l'Atlàntic, sinó diverses modalitats. Principalment tennis, futbol i esports aquàtics.

FOTOS:

Equip de bàsquet del Martinenc (1934)
Equip de bàsquet de la Peña García
Equip d'handbol de l'Instituto Velázquez de Madrid
Recasens, del Club Natación Sevilla (1933)
Secció de rem del Canoe (1935)
Natación Hélios Club de Saragossa (1934)

PANEL·L 8 – HOQUEI

L'hoquei, en categoria femenina, va començar a practicar-se a Madrid a partir de 1915. Va ser el primer esport grupal i no va trigar a estendre's a la resta del país gràcies a l'èxit de les primeres competicions. L'Athletic de Madrid, el mateix club que va iniciar les pioneres d'aquest esport, es va convertir en el millor equip dels anys trenta i quaranta. En el seu si hi havia algunes de les millors esportistes del moment, i això va permetre que aconseguís els deu primers campionats d'Espanya. Especialment el de 1936, la final del qual va haver de repetir-se en tres ocasions per a acabar amb l'ajustada igualtat. Una final que, després de disputar-se a Vigo, es va desplaçar a la capital perquè 5.000 espectadors seguissin amb detall el derbi entre l'Athletic i el Madrid.

No va ser l'única ocasió en la qual es va omplir l'estadi de la Ferroviaria, perquè abans ho havia fet per a presenciar el debut de la Selecció Espanyola. Un

conjunt dirigit per Gabriel del Barrio en el qual destacaven la portera María Teresa Castro; les defenses Margot Moles, Minuca G. Corcuera, Gloria Tapias; les migcampistes Matilde Díez, Margarita de Miguel, Mary Bartolozzi, Pilar Carvajal, Pura Zapico, i les davanteres Carmen Sánchez, Charo Bergamín, Pepa Chávarri, Margarita del Río, Lourdes Mondina i les germanes Rosario i Maruca Allones.

FOTOS:

Primer gol de la Selecció Espanyola, obra de Pepa Chávarri (1934)
Exhibició a Vigo amb les estrelles de l'esport gallec (1935)
Debut de la Selecció Espanyola (1934)
Gol de Margarita de Miguel per a aconseguir el títol nacional (1936)
Moment de la trobada entre l'Argos de Vigo i el Madrid (1936)
Margot Moles i Pepa Chávarri. final del Campionat d'Espanya de 1936

PANEL 9 – JUGADORES D'HOQUEI

Probablement, el perfil més idealitzat de l'esportista espanyola dels anys trenta és el de la jugadora d'hoquei. Elles varen representar molt bé el prototip de la nova dona esportista.

En aproximadament deu anys, l'hoquei es va estendre per tot el país. I amb ell, la manera d'entendre l'esperit amateur.

Es va produir una perfecta evolució en tots els aspectes, i això va comportar que Espanya es convertís en la tercera potència mundial i en un clar favorit per a la medalla olímpica.

La roba, com en el tennis i l'atletisme, va evolucionar per a comoditat de les jugadores, igual que va succeir amb el calçat i les instal·lacions esportives. Això va comportar una millora de la qualitat de les esportistes i una aflluència massiva de públic i reporters gràfics.

En aquests anys, on els camps acollien gairebé 3.000 espectadors per partit, algunes de les *hockeygirls* es varen convertir en autèntics ídols de masses; i això, sense cap dubte, va ajudar perquè es formàs la primera Selecció Espanyola de la història, un conjunt que es va convertir en llegenda després de competir a nivell internacional el 1936 amb jugadores de cinc regions diferents i set clubs diferents.

FOTOS:

María Teresa Castro (1936)
Montserrat Pla i Mariquena Adriansens (1933)
Maruca Allones (1934)
Margarita de Miguel (1935)
Carmen Sánchez i Clara Sancha (1936)
Gloria Tapias i Pepa Chávarri (1936)

PANELL 10 – ESPORTS AQUÀTICS

Rem, piragüisme, vela, natació o waterpolo varen ser alguns dels esports més practicats per les dones espanyoles de principis de segle.

De fet, va ser la natació la que va permetre la creació de la primera entitat exclusivament de dones: el Fémnia Natació Club de Barcelona, que va tenir el privilegi de fundar-se el 1914.

A partir de llavors, varen ser centenars les competicions disputades enmig de la mar, als molls o a les llacunes fins que es varen començar a construir les primeres piscines.

Les competicions es varen estendre per tot el país, especialment a la costa, i varen generar, a més de grans expectatives entre el públic, grans titulars de premsa.

Igual va ocórrer amb el rem, esport que va gaudir de gran popularitat i reconeixement. No en va, es varen realitzar diversos campionats territorials a, almenys, cinc regions diferents.

Altres modalitats més elitistes, com la vela, també varen tenir repercussió, encara que molt menor per la falta de practicants. Situació idèntica a l'ocorreguda a la ciutat comtal amb el desenvolupament del waterpolo per part de les nedadores del Club Natació Barcelona o a Madrid amb el piragüisme impulsat pel Canoe Natación Club.

FOTOS:

Club de Rem de Barcelona (1932)

Equip de rem del Canoe (1935)

Equip de rem del Canoe (1935)

Mercedes Gago, remera de la Cultural Esportiva (1935)

Remeres del Club Albatros (1936)

Campionat de Natació de 1931, a la dàrsena marítima de Sant Sebastià

La piragüista Isabel Martínez, campiona de Madrid de 1935

Remeres de la Sociedad Gimnástica Española (1932)

Aspecte de la graderia en la primera Copa Mare Nostrum, de 1933

PANELL 11 – NEDADORES

La natació, practicada en els seus orígens als molls marítims i a les llacunes, es va convertir en un dels esports més reclamats i presenciats durant les quatre primeres dècades del segle XX.

Aquesta massiva participació, de nedadores i públic, va permetre que se celebrassin els primers campionats nacionals a partir de l'any 1924.

D'aquestes proves varen sorgir les principals figures del país. Els primers anys, batent-se rècords diàriament, varen destacar esportistes com Maria Aumacellas, Lucrecia Muñoz, Mercè Bassols, María Luisa Vigo o Josefina Torrents. Prengueren el relleu dones com Mary Bernet, Montserrat Ros, Aurora Villa, Ivonne Lepage, Carmen Papworth o Carme Guàrdia.

Algunes d'aquestes nedadores, com Marta González o les germanes Soriano, varen representar Espanya en diversos campionats d'Europa després de convertir-se en les principals i imbatibles figures de les seves respectives modalitats. Igual va succeir amb Mercè Homdedeu en salts de trampolí.

FOTOS:

Enriqueta Soriano (1935)
Ivonne Lepage (1935)
Marta González (1935)
Aurora Villa i Carmen Soriano (1934)
María Luisa Vigo (1932)
Maria Aumacellas (1932)
Carmen Papworth (1934)

PANELL 12 – ATLETISME: CARRERES

Res es va resistir a les pioneres de l'atletisme, els qui varen practicar tot tipus de carreres en pista o camp a través. Des de les proves de velocitat pura — amb tanques o dins la cendra—, fins al mig fons —amb distàncies entre els 600 i els 2.000 metres—.

Ho varen fer amb un calçat especial, d'aproximadament un quilogram, que havia de ser realitzat de forma artesana per un sabater. Igual que algunes de les peces que vestien, com els pantalons curts i les camises d'anes, que varen ser confeccionades per les esportistes per a millorar el seu confort i el seu rendiment.

FOTOS:

Final dels 60 metres llisos. Campionat d'Espanya de 1932
Primer Campionat d'Espanya de Camp a Través (1933)
Final dels 60 metres llisos. Campionat de Castella de 1934
Aurora Villa, Campiona d'Espanya de 600 metres (1932)
Final dels 60 metres llisos. Campionat de Catalunya de 1934
Sortida dels 60 metres tanques. Campionat d'Espanya de 1934
Rosa Castelltort (1932)
Mercè Castelltort (1931)

PANELL 13 – ATLETISME: SALTS I LLANÇAMENTS

Fins a sis modalitats diferents de salts i llançaments varen practicar les pioneres de l'atletisme durant els anys trenta, proves en les quals, en alguns casos i després d'una progressió sorprenent, es varen aproximar als rècords europeus en tot just un lustre de competició.

Alguns d'aquests assoliments mereixen ser tinguts en compte per a conèixer a fons el nivell de les nostres esportistes. En primer lloc, l'inici d'un prototip d'esportista, un model que va representar a la perfecció Aurora Villa, dona que no només competia en totes les disciplines atlètiques sinó que també ho feia en desenes d'esports paral·lels. Això li va permetre aconseguir la força necessària per a obtenir el rècord del món de llançament de martell, registre que va arrabassar a la seva companya Lucinda Moles i que més tard ostentaria la seva germana Margot durant gairebé quaranta anys.

Margot Moles, a Lisboa, durant 1934, va obtenir el rècord del món universitari de llançament de disc i la classificació per als següents Jocs Olímpics. Quedà,

amb aquests 35,84 metres, a tan sols un parell de metres de la plusmarca mundial absoluta.

FOTOS:

Salt de longitud d'Aurora Villa, campiona d'Espanya (1932)

Llançament de pes de Margot Moles (1932)

Margot Moles, rècord mundial universitari (1934)

Aurora Villa, rècord mundial de martell (1931)

Aurora Villa, campiona d'Espanya de javelina (1932)

Aurora Villa, rècord d'Espanya de salt d'altura (1932)

La decatleta Aurora Villa (1932)

PANELL 14 – ATLETES

Si calgués triar un punt d'inflexió en el desenvolupament de l'esport espanyol, aquest seria, sens dubte, l'entrada de la dona en l'atletisme. Un fet que va revolucionar el pensament i que va permetre, per fi, l'accés de les dones a un altre tipus d'esports vinculats amb la força i la velocitat.

Des de 1929, amb les demostracions i els registres de les atletes madrilenyes i catalanes, la societat va començar a defugir les idees retrògrades que desaconsellaven les pràctiques físiques vigoroses per a les dones. En tot just uns anys les pioneres de l'atletisme varen demostrar que enfortint el seu cos, i variant la seva vestimenta, aconseguirien una millora en la resta d'esports.

Malgrat això, i de la celebració de diversos campionats d'Espanya —en pista i camp a través—, l'atletisme no es va estendre com la resta d'esports i el seu progrés tan sols es va produir en les dues principals ciutats del país.

FOTOS:

Carme Sugrañes, Rosa Castelltort, Carmen Pascó i Mery Morros (1932)

Joaquima Andreu (1935)

Anna Tugas (1936)

Monti Guasch (1932)

Aurora Villa, Lucinda Moles, Eguíluz i Margot Moles (1932)

Dolors i Rosa Castelltort (1931)

PANELL 15 – ESPORTS DE RAQUETA

Varen ser diversos, i productius, els esports de raqueta jugats a Espanya des dels començaments del segle XX. Especialment a partir de la professionalització de les raquetistes el 1917.

Aquestes jugadores de frontennis, durant bastantes dècades, varen ser les úniques professionals de l'esport espanyol. El seu vistós i espectacular joc, unit a la quantitat d'apostes als diferents frontons del país, els va proporcionar fama i diners fins als anys setanta. Centenars de dones es varen convertir en raquetistes durant els anys d'entreguerres. Per aquest motiu sorgiren diverses escoles al nord.

També el tennis va gaudir de bastanta popularitat i repercussió mediàtica. Sobretot després dels èxits internacionals de Lili Álvarez. Aquest fet va beneficiar al desenvolupament de l'esport. Es construïren nombroses pistes i es permeté així un major nombre de clubs i de competicions.

El tennis de taula va ser un altre dels esports practicats en els anys trenta, encara que la seva expansió va ser molt de menor.

FOTOS:

Raquetistes a Sant Sebastià (1938)

La tennista Bella Dutton a Wimbledon (1933)

Les infantes Beatriu i Cristina, famoses tennistes (1926)

Alumnes de les Escoles de Raquetistes d'Eibar (1934)

PANEL·L 16 – TENNISTES

El tennis, amb campionats regionals i nacionals des de 1907, va ser un altre dels esports amb major repercussió mediàtica, especialment després dels èxits internacionals de les jugadores espanyoles durant la dècada dels vint. En aquests anys varen destacar Panchita Subirana, que va jugar la final del Campionat del Món en Pista Dura; Rosa Torras, participant en l'Olimpíada de 1924; i Lili Álvarez, triple finalista de Wimbledon i també representant espanyola en els Jocs Olímpics de París.

A aquestes grans tennistes, que varen estar secundades per Mari Cruz López Lerena, Yolanda Chailly, Josefina Gomar, Maria Lluïsa Marnet, Isabel Fonrodona, Isabel Maier, María Rosa Gorbeña o les infantes Cristina i Beatriz, les varen succeir figures de la talla de Pepa Chávarri, Bella Dutton o África García de Sola, totes elles participants en Roland Garros i Wimbledon després d'haver aconseguit diversos campionats nacionals.

Cal destacar també l'organització de diverses proves internacionals al nostre país, especialment a Madrid, Barcelona i Sant Sebastià, la qual cosa va permetre la presència d'estrelles consolidades com la francesa Suzanne Lenglen, fet que va comportar un major contacte de les nostres jugadores amb la resta de tennistes europees.

FOTOS

Pepa Chávarri (1932)

Panchita Subirana (1920)

Bella Dutton (1934)

África García de Sola (1936)

Yolanda Chailly i Isabel Maier (1934)

María Rosa Gorbeña (1935)

PANEL·L 17 – ESPORTS DE PILOTA

Els esports grupals, com en el cas masculí, varen calar ràpid en el col·lectiu esportiu femení. El bàsquet, malgrat jugar-se en herba o arena, va ser el primer a guanyar adeptes cap a l'any 1928, tant a Bilbao com a Madrid i Barcelona, ciutat en la qual es varen disputar més partits i lligues.

El va seguir l'handbol, la pràctica del qual amb onze jugadores només era realitzada per dones madrilenyes en els anys trenta.

El futbol, a través de diversos equips valencians, tampoc no va faltar a la cita en aquests anys d'entreguerres; i es varen organitzar gires per tot el país i per Sud-amèrica.

FOTOS:

Equip d'handbol de la Selecció de Batxillerat de Madrid (1934)

Primer partit d'handbol disputat a Madrid (1934)

Partit de bàsquet entre la F.O.E. i el Madrid (1928)

Equip d'handbol de la F.O.E. de Madrid (1935)

Partit de bàsquet entre el Club Femení i l'Atlas (1933)

Partit de bàsquet entre la Secció Femenina de Falange i el Futbol Club Barcelona (1943)

Partit de la primera lliga d'handbol de Madrid (1935)

Gira de l'equip de futbol del València (1934)

PANEL·L 18 – ESPORTISTES MULTIDISCIPLINÀRIES

Una altra de les claus per a entendre el gran desenvolupament de l'esport femení espanyol durant els anys d'entreguerres va ser l'aparició d'un grup de dones que sentien autèntica devoció per les pràctiques físiques i la competició. Una generació irrepetible de dones que, oblidant-se de prejudicis, es varen tirar al carrer per a imitar els comportaments masculins dels seus familiars i amics.

Algunes d'elles, amb veritables virtuts per a l'esport, passaran a la història per haver establert les bases de diferents especialitats i per haver estat les pioneres de nombroses disciplines. Caldria fer especial esment d'Aurora Villa i Margot Moles, encarregades a Madrid d'expandir l'atletisme, l'esquí, la natació, l'hoquei, el bàsquet o l'handbol. Situació que va ocórrer igualment a Barcelona amb Carme Sugrañes i Mery Morros.

Avui dia seria impensable que un esportista pogués rendir al màxim en diverses modalitats antagonistes, però també seria impossible que malbaratàs tanta passió per l'esport com la que tenien la majoria de dones dels anys trenta, les quals varen trobar en les pràctiques físiques una via sòlida per a conquerir l'espai públic que fins llavors estava en possessió, exclusivament, de l'home.

FOTOS

Margot Moles (1934)

Aurora Villa Olmedo (1932)

María "Mery" Morros Navarro (1933)

Esperanza Requena (1935)

Carme Sugrañes (1933)

PANEL·L 19 – ENLAIRADES DEL SÒL

Els esports més espectaculars i vistosos practicats per les pioneres varen ser aquells que els exigien desplaçar-se a cavall. El primer a realitzar-se, el més clàssic i elitista, va ser l'equitació, especialitat que era executada per la noblesa des de segles enrere però que va trobar en l'esport reglat una manera de recompensa social. Igual que va ocórrer amb el polo, practicat per les dones espanyoles des dels anys vint.

El motociclisme, sempre en pugna mixta, va ser un altre dels esports en els quals va competir la dona espanyola d'entreguerres. Ho va fer en tot tipus de proves, tant en rutes llargues de carretera com en les pistes de velocitat i cendra.

El ciclisme, amb la influència negativa de les teories mèdiques, va trigar a incorporar-se al panorama espanyol. Encara que quan ho va fer es va produir un veritable deliri. De fet, es varen celebrar desenes de carreres per tot el país fins que varen arribar els nous dogmes, unes idees conservadores que de nou varen impedir la pràctica del ciclisme durant quatre dècades.

FOTOS

L'amazona Maria Teresa Perarnau (1934)

Asunción Iruche, motociclista de ruta (1933)

Sortida del 1r Campionat Valencià de Ciclisme (1935)

Carme Viñals, motociclista de Dirt Track (1933)

Les ciclistes madrilenyes Angelita Torres i Faustina Valladolid (1935)

PANEL·L 20 – ESPORTISTES SINGULARS

El progrés de l'esport, i de les competicions, va comportar una lògica especialització per part de la majoria de dones. Algunes d'elles, malgrat iniciar-se en diferents modalitats esportives, varen acabar centrant-se i entrenant una sola disciplina per a conquerir els diferents campionats nacionals.

En altres casos, sobretot a ciutats amb menor nombre de clubs i d'oportunitats esportives, les dones varen haver de practicar les úniques modalitats que s'hi oferien.

Així i tot totes elles varen gaudir del reconeixement de la societat amb el pas del temps, perquè durant els primers anys, amb el desconeixement, varen haver de suportar diversos comentaris masculistes. Especialment dones com la ciclista Faustina Valladolid, que va ser rebutjada de la Volta a Madrid malgrat entrenar diàriament amb professionals; o la tiradora Paquita Morales, que va aconseguir conquerir diverses competicions de tir en categoria mixta.

FOTOS

La tiradora Paquita Morales (1933)

La jugadora d'handbol Rosita Ruiz Ferry (1934)

La tiradora d'esgrima María Luisa Hagmaier (1933)

La jugadora de bàsquet Encarna Hernández, coneguda com "La Niña del Gancho" (1936)

La ciclista Faustina Valladolid (1935)
La jugadora d'hoquei Pura Zapico (1934)

PANELL 21 – ESPORTS CLÀSSICS

Una de les característiques més importants a tenir en compte és la gran varietat d'esports que es varen practicar durant el primer terç de segle. Especialment esports clàssics, modalitats que ja havien calat en l'àmbit masculí com l'esgrima, la gimnàstica, el criquet, l'esquí, les carreres de llebrers, el golf, la pesca, el patinatge així com l'excursionisme i el muntanyisme. Disciplines que varen permetre que tot tipus de dones, a nombroses ciutats i províncies, s'incorporassin a l'esport espanyol.

Cal destacar l'esquí, l'esgrima i el golf, esports que gràcies al seu èxit varen permetre la celebració de diversos campionats d'Espanya a partir dels anys trenta.

FOTOS

Ana María Perogordo i Mercè Margarit. Campionat d'Espanya de Golf de 1935.
Campionat Anual d'Esquí de la S. D.. Peñalara (1932)
Tiradores d'esgrima de la Sociedad Gimnástica Española (1934)
Sortida del Campionat de Castella d'Esquí (1934)
Les escaladores Carmen Iza, Inés Elcoro i Basilia Elcoro (1935)

PANELL 22 – ESPORTS MINORITARIS

No tot l'esport practicat per les dones espanyoles de principis de segle va ser popular. També va haver-hi casos de disciplines amb poca repercussió mediàtica.

Malgrat això, es varen atrevir amb tot. Fins i tot amb modalitats que, incomprendiblement, estaven desaconsellades per a les dones per la medicina. Aquelles valentes varen realitzar combats de boxa a Barcelona i Madrid, així com gires de lluita grecoromana per tot Espanya. Durant un temps, algunes d'elles també varen poder viure folgadoament practicant esport.

Encara que no varen ser professionals, les amants del billar i els escacs també varen poder demostrar les seves habilitats en els diferents campionats disputats a les dues principals ciutats del país.

FOTOS

Dora García, campiona de Madrid de billar (1932)
Demostració de dues lluitadores madrilenyes (1932)
Lluitadores de grecoromana al Circ de Price (1933)
Dues boxadores de Barcelona abans d'un combat (1931)
Directe d'Ana en el seu combat contra "La Vélez"
Entrenaments previs al Campionat Professional de Lluita (1933)
1r Campionat d'Escacs de Madrid (1934)

PANEL·L 23 - PIONERES DE L'ESPORT BALEAR

Si haguéssim de destacar un esport a Balears, ens quedariem amb la natació. Aquesta va ser la disciplina més practicada per les dones dels anys trenta, especialment a partir de 1931, quan es va disputar la I Travessia a Palma de Mallorca. Aquella edició no va organitzar categoria femenina però va establir les bases.

En la II edició, sobre 500 metres, hi varen participar cinc nedadores residents a les Illes Balears. La competició va ser guanyada per la jove d'onze anys Teresa Huguet, que va emprar 12'30". El podi el varen completar Juanita Forteza i l'anglesa Ingeberg Hollman.

La següent cita amb presència balear va ser en els Campionats d'Espanya de 1934, a la piscina de Montjuïc. A l'esdeveniment hi va acudir, amb només onze anys, Carme Guàrdia, esportista del Club de Regates de Palma. Ho va fer representant per primera vegada en la història la natació balear femenina. Carme Guàrdia, coneguda com "la sirena de Palma" va participar en els 200 metres braça i va obtenir la segona plaça amb 4'03". Aquest mateix any es va celebrar el II Trofeu Mare Nostrum, que reunia a Terrassa les millors nedadores del país. Aquesta edició va comptar amb les nedadores del Club de Regates de Palma Francisca Guàrdia, Carme Bestard i Carme Guàrdia, qui va obtenir la segona plaça en 100 braça amb 1'50,8" (rècord de Balears). El·les tres varen competir en la prova de relleus 3x100 estils. Francisca en Lliures, Bestard en esquena i Guàrdia en braça.

L'agost de 1935 es va disputar a Palma el Campionat de Balears. A la prova hi varen acudir dos equips, Club de Regates i Portocolom, que es varen disputar les proves de 100 metres i relleus. Les participants varen ser Carme Bestard, Glòria Mestre, C. Xaudaró i Angelina Coarasa del Club de Regates, així com Bonnín, Juanita Forteza i Font de Portocolom.

Una setmana després d'aquest campionat, el Club de Regates de Palma va convidar el C.N. Barcelona a les seves instal·lacions per a celebrar un festival de natació. A les proves, Carme Bestard va batre el rècord de Balears de 100 metres lliures (1'35") i Carme Guàrdia va fer el mateix en 200 metres braça (3'34").

Un altre dels esdeveniments celebrats al port aquest any va ser la disputa de la V Travessia de Palma de Mallorca. Aquest trofeu va comptar amb la presència de set nedadores, que varen disputar la prova sobre 600 metres. Va vèncer Maria Terrasa, amb 7'56", seguida de Carme Guàrdia, Ruth Kieffer, Catalina Bestard, Carme Bestard i Polly Hellez.

El Club de Regates de Palma també va organitzar el desembre de 1935 el seu IV Trofeu Social de Nadal. En aquella ocasió, la prova de 200 metres braça va comptar amb la presència de cinc nedadores: Hortensia Coarasa (3'45"), Carme Guàrdia (4'04"), Glòria Mestre (4'05"), Angelina Coarasa (4'27") i Hareus (4'38").

FOTOS:

Francisca Guàrdia, Carme Guàrdia i Carme Bestard el 1934

Carme Guàrdia, plusmarquista nacional de 200 metres braça (fotografia obtinguda de Juan Oliver, 1940)

Carme Guàrdia al costat d'altres esportistes

PANEL·L 24 - PIONERES DE L'ESPORT BALEAR

El creixement de la natació balear va fer que la Federació decidís organitzar, el juliol de 1936, els Campionats d'Espanya a Palma, competició que no es va poder disputar, ja que l'esclat bèl·lic va acabar amb totes les competicions oficials del país. La Guerra també va impedir la participació de Carme Guàrdia en els Jocs Olímpics de Berlín, la presència de la qual a la selecció dirigida per Enric Granados estava confirmada per a la prova de braça.

Carme Guàrdia no es va enfonsar i va continuar creixent com a esportista. Aconseguí el rècord d'Espanya de 500 metres braça el 1941 i tres títols nacionals: el Campionat d'Espanya de 100 metres braça el 1939, el de 200 metres braça el 1940 i el de 200 metres braça el 1941.

El mateix Enric Granados, al costat de la seva dona Maria Aumacellas, cèlebre nedadora d'aquells anys, varen acabar els seus dies a les Illes Balears i varen forjar a Palma una saga de grans nedadors: Jordi i Enric Granados Aumacellas. En tennis, hem de destacar la notable figura de Guillermina Mir, la millor raqueta femenina de les illes Balears. La seva llegenda es va engrandir durant els IX Campionats de Balears, celebrats el 1934 per part del Maó L.T.C. En aquesta edició va plantar cara en la final a la notable jugadora hongaresa Elvira Kajaba, que la setmana anterior havia conquistat el Campionat Internacional de Mallorca.

Les raquetistes també varen arribar a Palma. Ho varen fer a partir de 1935, quan es va construir el Frontó Balear de Mallorca. La situació va permetre que alguna jugadora balear es convertís en professional durant els anys de guerra i postguerra.

FOTOS:

Conjunt de natació del Club de Regates de Palma

Maria Aumacellas i Enric Granados

Carme Guàrdia

PANEL·L 25 – ESPORTISTES OLÍMPIQUES

L'esport espanyol encara no ha saldat el seu deute amb les primeres olímpiques, i això que la seva presència als Jocs va servir per a demostrar a la societat que les dones tenien les mateixes possibilitats de triomfar en les competicions internacionals que els homes.

En 1924 varen obrir el camí Rosa Torras i Lilí Álvarez, que varen disputar la modalitat de tennis en les tres categories existents: individual, dobles femení i mixt. No varen tenir fortuna en aquella ocasió i varen tornar a casa sense superar els quarts de final. Una experiència que va servir a Lilí per a millorar i accedir a la final de Wimbledon el 1926, 1927 i 1928 així com per a conquerir el torneig de dobles de Roland Garros en 1929.

En 1936 es va produir el debut olímpic en uns Jocs d'Hivern. En aquesta ocasió les seleccionades varen ser Ernestina Maenza i Margot Moles, que varen disputar la prova combinada d'esquí alpí. Una prova que cap de les dues va

poder completar després de sofrir diverses caigudes en el descens. Maenza va acabar amb una luxació d'espatla i Moles no va poder completar ni l'eslàlom ni el seu somni olímpic, un somni que la Guerra també va truncar diversos mesos després.

Margot, que s'havia classificat de manera històrica per als Jocs de Berlín —en hoquei i en llançament de disc—, es va quedar sense convertir-se en la primera dona del món a fer-ho en tres modalitats diferents després de l'esclat del conflicte bèl·lic.

FOTOS:

L'esquiadora Margot Moles Piña (1936)

La tennista Lili Álvarez (1924)

L'esquiadora Ernestina Maenza (1936)

Selecció Espanyola d'Hoquei (1936)

Les tennistes Rosa Torras i Suzanne Lenglen (1924)

PANELL 26 – LA IMPORTÀNCIA DE LA VISIBILITAT EN PREMSA

La importància de la premsa és clau per a valorar el desenvolupament de la dona en l'esport espanyol d'entreguerres.

En una època en la qual la majoria de la població era analfabeta, la visibilitat de les esportistes a les portades dels principals rotatius així com la seva constant presència en els mitjans de comunicació va ser un element essencial perquè les dones de tot el país decidissin abandonar la llar i sortir a conquerir l'espai públic a través de les pràctiques físiques.

Els anys trenta, centenars de milers de persones varen poder conèixer, i fins i tot admirar, les seves esportistes favorites.

Ho varen fer gràcies als nombrosos reportatges i a la gran quantitat d'entrevistes aparegudes en premsa. Un seguiment individualitzat que, amb el temps, va permetre la creació de seccions específiques per a la dona en els periòdics esportius i en les revistes generalistes.

Així mateix, per la popularitat que varen aconseguir algunes d'elles, les esportistes varen ser reclamades per a realitzar diversos anuncis i campanyes publicitàries.

FOTOS:

Aurora Villa. Portada del setmanari *As* (1933)

Aurora Villa. Portada de *Campeón* (1933)

Aurora Villa. Portada de *Mundo Gráfico* (1932)

Carmen Soriano. Portada del setmanari *As* (1935)

Carmen Soriano. Portada del diari *Marca* (1939)

Carmen Soriano. Portada del setmanari *Crónica* (1934)